

EDIFICIUL LITERATURII

Lumină rece și orbitoare de septembrie, boabe uriașe, roșu-portocalii de măceș în curbura cărora se reflectă lumea. Gardul încărcat de mâna Maicii-Domnului vizitat de ultimele albine. Stau pe terasa mea, în lumina mare a toamnei, sub nori de toamnă, compacți, bulbucăți, nepăsători, sub care s-ar putea petrece crime și incesturi, războaie fratricide și torturi fără ca nimic din ataraxia lor să fie tulburat.

Am 57 de ani, este și toamna vieții mele. Am trăit o nanosecundă pe un fir de praf din lumea ce ni s-a dat, incomprehensibilă și monstruoasă. Dar clipa asta, pe care-o trăiesc acum, pe terasa mea, cu cafeaua în față, cu pisica mea birmaneză lângă mine, cu boabele de măceș revărsându-se peste umărul meu, răscumpără din plin nebunia ființei și-a neființei și, ca o fotografie în care toamna strălucește din răspuțeri, arată cum clipa e mai mare decât eternitatea.

În această clipă eternizată, citesc. Recitesc "Iliada" după foarte multă vreme. M-am scufundat în textul ei chiar de cum m-am trezit. Acum citesc pe terasa mea din spatele casei, și-am murmurat multă vreme versurile din primul cânt până să-mi dau seama de ciudățenia situației. Fiindcă, sculându-mă din pat cu gândul la Homer, nu m-am dus către bibliotecă, ci am întins mâna spre mobilul de pe noptieră. În folderul în care mi-am pus cărțile esențiale am găsit imediat "Iliada", lângă "Istoriile" lui Herodot, "Divina Commedia", Dostoievski, Rilke și Kafka. Am început să citesc înainte să mă dezmeticesc bine.

Am citit apoi la baie, cu mobilul așezat imprudent pe marginea chiuvetei, și la bucătărie, în timp ce-mi făceam cafeaua, dar nu mi-am dat seama că citesc pe un ecran și nu pe hârtie decât când am văzut hexametreele eleni amestecate cu norii de toamnă răsfrânți în sticla dreptunghiulară. Norii de azi, literalmente aceiași cu cei sub care și-a compus cândva poetul epopeea.

Homer citit pe mobil? Am fost izbit întâi de de hybrisul, poate chiar de impietatea situației. Am lăsat din mână aparatul, pe ecranul căruia hexametria se ngrămădeau în șiruri asemenea aheilor în bătălii. Am rămas cu ochii-n gol, simțind doar răcoarea strălucitoare a toamnei. De ce Iliada, care-a trăit mai întâi prin memoria și laringele aezilor, a trecut netulburată în noua tehnologie a sulurilor de papirus, apoi în noua tehnologie a cărții, apoi în noua tehnologie electronică, fără scădere și fără adaus, levitând parcă deasupra tuturor suporturilor, cum se zice că levitau cuvintele legii deasupra tăblițelor lui Moise? De ce, pe când cele mai multe cărți sunt uitate chiar înainte de a fi scrise, unele străbat spațiile, timpurile și tehnologiile pentru ca, într-o dimineață de toamnă, la mii de ani de când au fost compuse, cineva să se trezească cu dorința de a le reciti?

Mă uit la birmanea mea, literalmente aceeași cu birmanezele de-acum sute de ani, cu ochii ei azurii de parc-ar fi decupați și prin ei s-ar vedea cerul, cu lăbuțele ei albe de parc-ar fi pășit într-o tavă cu smântână, și mă gândesc la edificiul fragil al literaturii. Scriu literatură de 35 de ani, citesc de mult mai multă vreme. Toată viața mea s-a-nvârtit în jurul literaturii. N-am fost, în definitiv, cum îi scria Kafka iubitei lui, ”nimic altceva decât literatură”. Dar nu m-am numit niciodată pe mine însumi scriitor.

Edificiul literaturii către care noi, oamenii cărții, ne-ndreptăm din toate direcțiile, din toate timpurile, din toate culele istoriei, se înalță pe un uriaș morman de sfărâmături. E muntele cărților proaste, pierdute în anomie și totuși importante, pentru că ele înalță și fac vizibil sanctuarul. Sunt cărțile scrise pentru bani, citite din voyeurism, azvârlite apoi într-un tumul mare cât Golgota. Sunt nouăzeci și nouă la sută din cărțile lumii.

Primul nivel al mării clădiri a fost ridicat de profesioniști, de cei pentru care scrisul e o meserie. De destoinicii lăcătuși, fierari, tâmplari, tinichigii și strungari ai scrisului. De zidari, ingineri și mecanici, de cei cu studii de trigonometrie și de rezistența materialelor. Ei au ridicat monumente solide, coerente, indestructibile, cu pereții măsuțați cu polobocul și firul cu plumb. E dimensiunea care se poate învăța a scrisului, cea care justifică cursurile de creative writing. Nu-i strică nici unui autor să știe puțină meserie. Cărțile de construcție, de subiect, cărțile exhaustive, mai largi decât viața, asemenea unor clădiri cu sute de încăperi, scrieri uimitoare ca "Iluzii pierdute", "Război și pace", "Casa Buddenbrock" sau "Războiul sfârșitului lumii" sunt imediat vizibile la acest prim nivel al literaturii.

Sunt însă lucruri care nu se pot învăța la un curs de creative writing. Care depășesc meseria și se-ndreaptă către fragilitatea și inexplicabilul artei. După ce volumele, bolțile și arhitravele ei au fost construite de meseriași, catedrala literaturii trebuie ornamentată. Pereții goi trebuie să prindă viață, e nevoie de fresce și statui care să dea splendoare edificiului. Nu poți învăța stilul, chimia combinațiilor de cuvinte, subtilitatea îmbinărilor de tonuri. Cu grația te naști sau nu te naști. E în sângele tău și nu știi de unde vine. Deși infinit mai fragili, scriitorii-artiști sunt infinit superiori scriitorilor-meșteșugari. "Poezia nu se simte nici cu creierul, nici cu inima", scria Nabokov, "ci cu șira spinării". Nici un autor, dacă nu e un artist, nu-ți poate da fiorul pe șira spinării, orgasmul final care e scopul degustătorilor rafinați. La acest nivel al mării construcții îi afli pe creatorii de forme și de miracole estetice, găsești "Singurătățile" lui Gongora și "Salamambo" și "În căutarea timpului pierdut" și "Finnegans Wake" și "Lolita" și "Curcubeul gravitației". Dacă literatura s-ar face cu cuvinte, după spusele lui Mallarmé, Nabokov ar fi cel mai mare scriitor al lumii. Dar literatura nu se face cu cuvinte.

Primele două etaje ale literaturii, partea de meserie și cea de artă, se-mpletesc, în proporții diferite, la cei mai mulți dintre scriitorii adevărați, cei care-și onorează vocația. Dar mai există o treaptă a scrisului deasupra acestor două, o treaptă de o înălțime amețitoare, insurmontabilă pentru cei mai mulți. Ca să ajungi în vârful catedralei literaturii, în clopotnița ei cea mai înaltă, nu există cale de acces. Trebuie să te fi născut acolo.

Într-o pagină din Salinger, Seymour și Buddy Glass se află la oficiul de recrutare. La rubrica ”profesie” din formularul pentru admiterea în armată, Buddy trece ”scriitor”. Seymour, care e poetul și profetul familiei, începe să râdă: ”De când e scrisul profesia ta? Eu credeam că e **religia** ta”. În acest cuvânt stă tot secretul literaturii. Care e mai mult decât o meserie și mai mult decât o artă. Catedrala poate fi perfectă arhitectural și pictată dumnezeiește, ornată cu statui, entre-lacs și vitralii magnifice. Dar dacă ea nu e consacrată, dacă nu locuiește în ea un zeu, dacă nu e un sanctuar nimic n-o va deosebi de casele celor bogați, ridicate din vanitate și orgoliu. Va fi un cenotaf în care nu e înmormântat decât vidul.

Nabokov a avut întotdeauna cuvinte aspre și disprețuitoare la adresa lui Dostoievski. A găsit în paginile sale dezordine și stângăcii, iar în compoziție greșeli copilărești. E adevărat, Dostoievski nu se poate compara cu Tolstoi ca meseriaș al literaturii, și nici cu Nabokov ca stilist. Dar o singură pagină din ”Netocika Nezvanova” valorează cât toată opera lui Nabokov, căci e parte din sistemul de gândire al lui Dostoievski, din rezervorul său de experiență umană, din compasiunea sa pentru umiliții și obidiții lumii. Rândurile lui nu ne dau doar fiorul de pe șira spinării, ci fac ca țeasta noastră să explodeze în țandări și să ne simțim în fine liberi de propriii noștri demoni. Marea literatură nu constă nici în construcție, nici în tematică,

nici în arta cuvintelor. Ea atinge limita limitei umanității, dincolo de care suntem înconjurați de un zeu infinit.

Kafka e deasupra scriitorilor modernității tocmai pentru că nu a fost un scriitor. Pentru că a călcat toate regulile meseriei și artei scriitoricești. Pentru că a trăit întreaga sa viață ca o santinelă la limitele limbajului, care, după spusele lui Wittgenstein, sunt și limitele lumii. Acolo unde se sfârșește domeniul științelor, al artelor, al filozofiei, al cunoașterii umane, acolo unde poezia și credința încep să gâfâie din lipsă de aer. Spre sfârșitul vieții, Kafka devenise el însuși o carcasă locuită de un zeu. Vocea sa nu mai putea fi înțeleasă.

”Iliada”, ”Divina Commedia”, ”Idiotul”, ”Castelul”. Alături de ele, marea poezie a lumii, cu vârful în ”Elegiile duineze”. Și catedrala se umple de divinitate, și literatura devine, abia acum, abia cu lumina orbitoare din vârful farului, ”frumusețea care va salva lumea”.

N-aș scrie nici un rând dacă literatura n-ar fi religia mea. Și n-aș mai putea citi un autor care nu-și face din scris o chestiune mai gravă decât una de viață și de moarte: o chestiune de **credință**. Nu mai am destul timp pentru asta. Am 57 de ani și simt răcoarea primelor zile de toamnă. Mai am cel mult o treime de viață înainte. Ce poți face cu o treime de sabie, cu o treime de scut?

... Câteodată mai dormitează și cei care-l citesc pe bunul Homer. Îmi termin cafeaua și, după ce-am rămas atâta vreme cu ochii-n gol, merg mai departe cu povestea lui Ahile Peleianul, derulată pe ecranul telefonului meu mobil. Nu e nici un hybris, Homer rămâne același Homer. Deasupra sunt norii de porțelan, impasibili, și aici, lungită pe masă, e pisicuța mea care mă privește cu ochi de azur. Crengile trandafirilor sălbatici au ghimpi roșii strălucitori și fructe portocalii. Vântul are o strălucire aparte în dimineața asta de toamnă. Nu știi de unde vine și încotro se duce.

www.insulaeuropea.eu

Voi dispărea curând în neant, dar clipa asta e mai eternă decât neantul. ”Clipă, rămâi”,
îmi spun zâmbind, ”căci ești atât de frumoasă!”